

DOI: 10.31866/2410-1176.42.2020.207643

УДК 78.071.1:780.614.131](437.3)

**ГІТАРНА ТВОРЧІСТЬ ШТЕПАНА РАКА:
ЖАНРОВО-СТИЛЬОВИЙ
ТА ОБРАЗНО-ТЕМАТИЧНИЙ
АСПЕКТИ**

Стрижиборода Петро Володимирович
Аспірант,
ORCID:0000-0002-7749-1931,
e-mail: eu.tenens@gmail.com,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
вул. Сахарова, 34-а, Івано-Франківськ, Україна, 76014

Мета статті – осмислити здобутки чеського гітариста українського походження Ш. Рака в композиторській творчості для гітари крізь призму жанрової специфіки, стилістики, образної тематики та виконавських форм; виявити фольклорні засади формування композиторської творчості митця; розглянути особливості втілення принципів академічного гітарного виконавства в сольних та ансамблевих творах Ш. Рака. Методологію дослідження складають історичний, джерелознавчий, мистецтвознавчий методи, які дали змогу провести жанрово-стильовий аналіз гітарної творчості композитора й виконавця Ш. Рака та її диференціацію, а також розглянути композиторську творчість Ш. Рака першочергово з позицій типології програмних модусів. Наукову новизну дослідження визначає введення до наукового обігу українського музикознавства загального жанрово-стильового аналізу авторських композицій Ш. Рака для соло гітари та ансамблів за участю гітари, а також класифікація програмних образно-тематичних напрямів його творчості. Висновки. З'ясовано жанрово-стильові характеристики гітарних творів композитора відповідно до основних модусів (різновидів) програмності – звуконаслідувального, фольклорного, жанрового, парафрастичного, психологічно-настроевого, меморіального, образотворчого, літературного, релігійно-сакрального й ін. Упорядковано жанровий та образно-тематичний спектр гітарної творчості Ш. Рака, що охоплює сольні та ансамблеві композиції – п'єси й мініатюри, великі циклічні форми (концерти, сюїти, сонати, варіації), літературно-музичні композиції, твори навчально-дидактичного спрямування. Доведено, що за стилем творчість митця становить синтезування засад неофольклорного та неоромантичного спрямування.

Ключові слова: Штепан Рак; гітарне мистецтво; композиторська творчість для гітари; жанрово-стильова характеристика; образно-тематичний спектр; програмні модуси

Вступ

В європейському гітарному мистецтві другої половини ХХ – початку ХХІ ст. яскраво вирізняється творчість Штепана Рака – чеського гітариста українського походження. Його багатогранна діяльність, що охоплює сольне виконавство, творчість композитора й аранжувальника, педагога й методиста неодноразово відзначалася сучасниками, музичними критиками багатьох країн. Завдяки таланту, неймовірній працездатності, наполегливості й оригінальності методики техніки гри на гітарі, розмаїттю тематики і стилістики виконуваних творів, Ш. Рак став одним з найбільш затребуваних виконавців і педагогів у сучасному гітарному світі. Проте на сьогодні в українському музикознавстві композиторські та виконавські здобутки Ш. Рака ще потребують фахового аналізу й узагальнення, а творчість митця хоча й повільно, але поступово входить до педагогічної й концертної практики українського гітарного мистецтва (Стрижиборода, 2019с).

Уперше з інформацією про Ш. Рака в Україні виступив на Міжнародній конференції «Українська діаспора: проблеми дослідження», що відбулася в університеті «Острозька академія», відомий вчений-україніст, філолог і фольклорист Микола Мушинка (Пряшів, Словаччина), який пізніше опублікував історію українського походження Ш. Рака (Мушинка, 2010). Згодом вийшли друком публікації, де пропонувалися оглядові узагальнення діяльності митця (Рокосовская, 2015а; 2015b; 2015с). Виступи Ш. Рака із сольними концертами в містах Закарпаття (Ужгород, Хуст), Києві, плановані гастрольні турне Україною спонукають до узагальнень і теоретичного опрацювання його мистецьких здобутків, першочергово композиторських. Джерелами дослідження слугували матеріали офіційного веб-сайту

митця (<http://www.stepanrak.cz/>), нотні та звукові документи. Окремі висновки склалися в результаті особистого спілкування з гітаристом в Чехії (Стрижиборода, 2018). Також у статті продовжуються основні напрями попередніх досліджень автора (Стрижиборода, 2019а; 2019б; 2019с).

Наукову новизну дослідження визначає введення до наукового обігу українського музикознавства загального жанрово-стильового аналізу авторських композицій Ш. Рака для соло гітари та ансамблів за участю гітари, а також класифікація програмних образно-тематичних напрямів творчості митця.

Мета статті

Мета дослідження – осмислити здобутки чеського гітариста українського походження Ш. Рака в композиторській творчості для гітари крізь призму жанрової специфіки, стилістики, образної тематики та виконавських форм; виявити фольклорні засади формування композиторської творчості митця; розглянути особливості втілення принципів академічного гітарного виконавства в сольних та ансамблевих творах Ш. Рака.

Виклад матеріалу дослідження

У країнах слов'янського світу гітара – давній інструмент лютневого типу – почала активно розвиватися впродовж XIX – XX ст., коли вона стала одним з поширених інструментів домашнього музикування, і лише в XX ст. поступово утверджується в академічній професійній культурі. Як зазначає Т. Іванніков (2018), «гітарне мистецтво східноєвропейських країн асимілювало культурні традиції та досягнення провідних західноєвропейських гітарних шкіл, насамперед, іспанської» (с. 63). Перші здобутки виконавців на інструменті спостерігалися в пограничних з Іспанією, Італією, Францією країнах Балканського півострова, дещо пізніше розвинулися польська, чеська, російська, українська гітарні школи, що на межі XX – XXI ст. закріплюються в сфері академічної музики. Слід відзначити творчу діяльність провідних сучасних митців цих регіонів – Яна Юрковського, Марціна Залевського, Яна Ковальчика (Польща), Душана Богдановича (Сербія), Россана Балканські (Болгарія), Косятянтина Смаги, Яна Пухальського, Миколи Михайленка, Володимира Доценка (Україна) та ін.

Серед гітаристів слов'янських країн особливо вирізняється творчість *Штепана (Степана) Рака* – віртуоза гри на гітарі світового значення, професора пражської Академії витончених мистецтв, чеського гітариста й композитора. Ш. Рак за походженням – українець, народжений на Закарпатті (8 серпня 1945 року), проте у зв'язку з історично-політичними подіями кінця Другої світової війни він опинився в тодішній Чехословаччині, де виховувався як прийомний син у родині Рак (Мушинка, 2010, с. 163). Українське походження митця закріплене й на сторінках Вікіпедії («Штепан Рак», 2020).

Штепан Рак навчався в Школі витончених мистецтв у Празі (1965–1970 рр.), а після її закінчення продовжував навчання в Празькій консерваторії як гітарист в класі Штепана Урбана. Пізніше Рак опановує курс композиції в Празькій академії мистецтв з 1975 р. Його вчителями були відомі композитори Їржі Дворачек, Вацлав Кучера та Карел Яначек. Ще зі студентських років Штепан Рак почав свою творчу самореалізацію не лише як виконавець-гітарист, але й композитор. У 1973 р. симфонічна композиція Ш. Рака «Хіросіма» зайняла 2-е місце в чехословацькому національному конкурсі молодих композиторів.

У 1975 р. Ш. Рак отримав пропозицію на викладацьку роботу в консерваторію Juvaskyla (Фінляндія), де працював до 1980 р. Гітарні композиції Рака викликали чимало захоплених відгуків та одержали повсюдне схвалення виконавців і педагогів. Музикант брав участь у багатьох міжнародних фестивалях, а також записав кілька музичних альбомів у Чехословаччині та Великобританії.

До сьогодні Ш. Рак викладає гітару в Чехії, у Празі й Оставі, активно концертує, komponує твори. За час своєї творчої діяльності він відвідав понад 70 країн, майже всі континенти. Митця регулярно запрошують на концертні та лекційні тури в провідні університети світу (Австралії, США, Англії, Канаді, Німеччині, Фінляндії, Швеції, ПАР, Нової Зеландії); його творчі рекомендації відкривають перед молодими гітаристами двері музичних інститутів багатьох країн (Стрижиборода, 2019с, с. 441).

Штепан Рак став першим педагогом гри на гітарі в історії пражської Академії витончених мистецтв, де він викладає з 1982 р. У 1996 р. йому був наданий надзвичайний грант CAIP (Chicago Artist International Program), у рамках якого, поряд з майстрами в інших галузях мистецтва, він, як єдиний музикант з Європи, був запрошений в Чикаго на Міжнародний мистецький форум для проведення циклу лекцій і низки концертів. У 2000 р. Ш. Рак був призначений першим університетським професором

гітари в Чеській Республіці,; цей титул йому присвоїв Президент країни Вацлав Гавел. «У світі класичної гітари є погані гітаристи, хороші гітаристи, видатні гітаристи і Штепан Рак» – цитата зі статті всевітньо відомого критика Джона Баттона, опублікованої в новозеландській газеті *The Domino* від 23 січня 1992 р., засвідчує унікальність творчості композитора й виконавця (Štěpán Rak, n.d.).

Композиторська творчість Ш. Рака багатогранна у плані жанрів, вона охоплює камерні й симфонічні твори. Своєю чергою, камерна включає сольні твори для гітари та ансамблі за участю гітари. Особливе визнання отримали композиції Ш. Рака для класичної гітари соло, які ввійшли в постійний концертний репертуар провідних світових виконавців. Для гітарних ансамблів (для двох, трьох чи чотирьох гітар) Ш. Рак написав низку композицій великої форми, у т. ч. аранжування власних сольних творів. Авторські музичні твори Ш. Рака виходять друком у збірниках та в аудіозаписах і в Чеській Республіці, і за кордоном. Основним принципом композиторської творчості митця стала програмність (Стрижиборода, 2019а, 2019б).

Відомо, що в музичному мистецтві прообразом програмності став принцип наслідування природі, причому не лише буквальних звуків і явищ природи, але й життя істот, зокрема людини з її вродженою емоційністю та пристрасністю. Отже, першими програмними принципами стали звукообразальність та звуконаслідування, які впродовж століть пройшли етапи еволюції, розширюючи виражальні засоби музики, її семантичні показники. Найбільш яскравими принципами програмності виявляються в творчості композиторів-романтиків, ґрунтуючись на фольклорі, етнографії, міфології, національній літературі, стаючи ідентифікаційними музичними маркерами. Програмність завжди була вагомим компонентом художнього образу. А в творчості Ш. Рака цей фактор посилюється ще й синтезом композиторського та виконавського втілення цього образу (Стрижиборода, 2019а, с. 105).

Принцип програмності первинно втілюється в таких різновидах, як звуконаслідувальний, фольклорний, жанровий, парафрастичний, психологічно-настрійний. Поступовий розвиток програмної музики значно розширює цю сферу, доповнюючи її меморіальним, образотворчим, літературним, релігійно-сакральним модусами.

У гітарній творчості Ш. Рака всі вищезгадані типи модусів знайшли своє відображення. Так, *звуконаслідувальний* принцип став основою оригінального за музичною мовою циклу Ш. Рака 2005 р., що записаний на аудіодиск, – «Хвала чаю», який охоплює 22 частини стилізованої етнічної музики. Композитор використав чайну традицію для відтворення музичних картин різних країн і культур світу, для яких чаювання – незмінний складник щоденного побуту й етнографії – Індії («Спогад про Бомбей», «Assam», «Darjeeling»), Китаю («Pu Erh»), Цейлону, Англії («Earl Grey»), Ірландії, Японії («Guokuro»), В'єтнаму, Тайваню, Тибету, Туреччини («Rize»), Південної Африки («Rooibos») та ін. Окремі частини не мають етнографічної стилізації, проте ідентифікуються як програмні через типові смакові компоненти («Жасминовий чай», «Ружовий чай», «Чай йоги – з молоком і спеціями», «Тибетський чай з дріжджовим маслом») та святкову приуроченість («Різдвяний чай», «Спомин про чайного короля» тощо). Слухач разом з виконавцем здійснює своєрідну подорож крізь географічний простір і час.

Стилізація творів стосується не лише інтонацій та ладу, використання мелізматики, ритміки, гармоній, притаманних музиці різних народів, диференціюються і звуко-тембральні характеристики. Так, кожна з частин імітує й струнно-щипкові інструменти, характерні для цих країн – індійський ситар, російська гітара, турецький саз, японська лютня сямісен, в'єтнамський тхап-лук (типу цитри), українська кобза-бандура й ін.

Серед типово орієнтальних частин, що наближені до музики екзотичних східних та азійських країн, зустрічаються й частини слов'янської тематики – «Бабусин сад», «Руська думка», «Російський караван» (Стрижиборода, 2019б).

Фольклорний модус утілений через призму опори на літературний та музичний фольклор. У творчості Ш. Рака він представлений творами «Хора – румунський танець» (1971), «Мавританський танець» (1971), «Фінська повість» (1977), «Чеський хорал» (1978), «Чеські казки» написані за дитячими враженнями (1982), «Дві пісні» (1998), «Повітря Богемії» (1998) та багатьма іншими.

Жанровий модус гітарної творчості Ш. Рака представлений композиціями малої та великої форми переважно узагальненого програмного характеру, з використанням класичних форм чи танцювальних жанрів – дві гітарні сонати (1969, ред. 1978), Сюїта (1974), «Проста партита» (1974), «Ренесансна сюїта» (1983), «5 концертних етюдів» (1986), «Квартет» (1986), Соната «Чотири гітари» (1986), «Джордж. 4 фугетти» (1986), «Румба» (1987), «Токката» (1991).

Парафрастичний принцип програмності передбачає новопрочитання й переосмислення музичних тем інших авторів. У творчості Ш. Рака він утілений у формі варіацій. Серед них – «Варіації Карлового

мосту» – «Варіації на тему Яромира Клемпіра» (1988), цикл, присвячених знаменитому історичному Карловому мосту в Празі, а також «Варіації на тему Микити Кошкина» (1982).

Психологічно-настрійний принцип гітарної творчості Ш. Рака втілюється переважно через лірично-філософські образи-роздуми. Серед композицій – «Спогад про Прагу» (1975, інші ред. 1983, 1985), присвячений рідному місту проживання й навчання, «Чотири настрої» (1985), «Настрої» (1986), сюїта «Terra Australia» («Австралійська земля»), що вважається однією з найдовших за протяжністю композицій (біля двох годин), написаних для соло гітари (1994).

Меморіальний модус передбачає твори-присвяти видатним особистостям чи історичним подіям. Гітарна творчість Ш. Рака також містить яскраві твори цього напрямку. Серед них – «Вільямсіана» (за враженнями від спілкування та співпраці автора з гітаристом Джоном Вільямсом), «Площа гітари» пам'яті іспанського поета Ф. Г. Лорки (1971), «Хіросіма», присвячена трагічним подіям кінця II світової війни (1973).

Окремі із програмних творів меморіального модусу мають синтезований характер – на межі музики, літератури, театру – це своєрідні концертні літературно-музичні композиції або мелодекламації в супроводі музики. До них належить і проєкт «Vivat Comenius» (1989), створений у співдружності Степана Рака з відомим чеським актором театру і кіно, декламатором-читцем і музикантом Альфредом Стрейчком (Alfred Strejček). Композиція присвячена Яну Амосу Коменському (1592–1670) – визначному чеському теологу-реформатору, філософу, педагогу, політику. Найвизначнішою його працею стала латиномовна «Загальна порада людському роду», загублений рукопис якої в 1934 р. знайшов український учений Дмитро Чижевський у бібліотеці сиротинця в м. Гале (Німеччина) й подбав про його видання. Книга латинською була видана 1966 р., а перекладена чеською 1992 р.

Цитати Коменського з цієї праці залишаються актуальними і для сучасності, тому й послужили основою концерту. Ініціатором проєкту став Альфред Стрейчек, який написав сценарій, а до музичної співпраці запросив Степана Рака. Прем'єра відбулася в Празі, а загалом концерт прозвучав у 34 країнах світу, він записаний на аудіодиск. Проєкт відзначений найвищою нагородою – «Премією ЮНЕСКО» (Бенч, 2019). Саме з ініціативи ЮНЕСКО з 1992 р., з нагоди 400-ї річниці від дня народження Я. А. Коменського, проєкт отримав широке розповсюдження, і станом на сьогодні концерт прозвучав понад 550 разів у понад 30 країнах світу кількома мовами (латинською, англійською, французькою, німецькою, іспанською, чеською та ін.), а 2002 р. був записаний на аудіодиск. Концертний варіант проєкту становить симбіоз музики й слова, оригінальних текстів Коменського в декламації та грі на окремих музичних інструментах (дзвіночках, тамбурині, сопілці) Альфреда Стрейчека та скомпонованої авторської музики Ш. Рака (гра та спів). Певними театралізованими (візуалізованими) елементами концерту можна вважати барокові костюми виконавців, жести та гру на музичних інструментах читця в доповнення до мелодекламації, спільні синхронні рухи й переміщення виконавців під час композиції, що створюють звукові ефекти наближення та віддалення.

Тематика Коменського знайшла відображення не лише в спільному виконавському проєкті Ш. Рака і А. Стрейчека. Композитор здійснив кілька варіантів редакції твору «Vivat Comenius»: Концерт для гітари і камерного оркестру (1989), Концерт для двох середніх чоловічих голосів, диктофона, орфівських інструментів і гітари (1989–1992), Сюїта для гітари і середнього чоловічого голосу (1996).

Загалом більшість творів композитора-гітариста написані під впливом певних вражень від подій, картин природи, спілкування з людьми. Сам композитор особливо відзначає враження від Фінляндії, Іспанії, Китаю, Японії, Монголії, Австралії (Стрижиборода, 2018). Емоції, що знайшли відображення в авторських композиціях Ш. Рака, можна узагальнити як *образотворчий* принцип. Серед них такі: «Остання дискотека» (1982), соната «Моравія» для віолончелі та гітари (1981), «Матильда. Концертні варіації» (1994), «Фінальний раунд» (1996), «Павана» (1997), «Ієронім Босх» (1998), а також камерні програмні інструментальні композиції за участю гітари, зокрема, «Площа гітари» для гітари і маримби (1983), «З центральної Австралії» для струнного квартету і гітари (1993), «Пісня Деббі» для скрипки і гітари (1996), «Пісня Дебори» для віолончелі й гітари (1997) та багато інших, написаних упродовж кінця 60-х – на початку 90-х рр.

Літературний принцип програмності музичних творів передбачає закоріненість у сюжетні образи художніх творів. Так, великий цикл «20 000 льє під водою» (2000), що містить назву однойменного роману Ж. Верна, прем'єра якого відбулася в Московській консерваторії (2002), був присвячений Ш. Раком трагедії підводного човна «Курськ». Серед інших узагальнено-програмних композицій – твори «Пам'ятки Іліади» (1973) та «Джордано Бруно» (1982) для флейти й гітари, «Одісея» для флейти, маримби й гітари (1982), музичні адаптації літературних творів Джека Лондона (1999), Іржі Волкера (2001), Ярослави Урбанової (2001) та ін.

Релігійно-сакральний модус творчості Ш. Рака представлений літературно-музичними композиціями – «Лист Павла до коринтян» на тексти Старого Завіту (1996), «Біблійна медитація» на текст Нового Завіту (1998), «Воістину кажу вам» (2003) та ін. Основою музичної партитури композицій є гітарна партія. Окремі гітарні твори митця ввійшли до циклу під загальною біблійною назвою «Пісні Давида» (2010), що об'єднує нові авторські редакції його п'єс «орієнтального» спрямування та парафрази на українські й російські фольклорні й авторські теми.

Окремі з гітарних творів Ш. Рака мають *навчальний, методично-дидактичний* характер. Це, зокрема, «Сюїта-етюд» (1980), «Розмарі» – цикл інструктивних композицій для гітари (1982), «П'ять концертних етюдів» (1984), цикл «Хвилинні соло» (1986) та ін. У гітарній творчості Ш. Рака втілені не лише методично-дидактичні потреби сучасного гітарного виконавства, але й широка палітра національних образів, що сприяють духовному розвитку і вихованню молодого покоління.

З огляду на все вищезазначене можна зробити висновок про те, що важливим у сучасному гітарно-творчому процесі, як зазначає Т. Іванніков, стало «формування виконавських еліт – генерації віртуозів, які представляють національні традиції гітарного мистецтва різних країн у світовому просторі», котрі асимілювали «культурні традиції та досягнення провідних західноєвропейських гітарних шкіл» й сприяли розвитку національних осередків гітарного виконавства (Іванніков, 2018, с. 263).

Висновки

Композиторська та виконавська творчість Ш. Рака відповідає основним характеристикам розвитку гітарного мистецтва східноєвропейських країн, які асимілювали культурні традиції та досягнення провідних західноєвропейських гітарних шкіл, чим сприяли розвитку національних осередків гітарного виконавства.

Більшість творів композитора-гітариста – програмні, написані під впливом емоційних вражень від літератури, природи, спілкування з людьми, приурочені до певних подій чи історичних постатей. У творчості Ш. Рака спостерігається типові неоромантичні риси – звернення до міфологічної і казкової тематики, потяг до орієнталізму (східних мотивів Китаю, Японії, Монголії, Австралії), проте найчастіше в творчості композитора проявляється слов'янське коріння музики. Композиторська творчість митця може бути визначена не лише неоромантичною за стилістикою. У ній також мають місце не-офольклорні риси, оскільки етнічна музика на гітарі чи в ансамблі з іншими інструментами набуває особливої інтерпретації. Варто зробити висновок про домінуючий постмодерний напрям творчості Ш. Рака, що дає змогу синтезувати різні стильові елементи, поєднувати інструментальну та вокальну музику, літературне читання, театральну візуалізацію тощо. Все це визначає унікальний авторський стиль митця, його індивідуальну концепцію розуміння, репрезентації та популяризації гітари як інструмента й гітарного мистецтва як важливого складника загальноєвропейського та світового контексту розвитку академічної музики.

Жанровий спектр гітарних творів Ш. Рака охоплює твори сольні та ансамблеві – для квартету гітар, для гітари з іншими інструментами (скрипкою, альтом, віолончеллю, флейтою, маримбою, ударними), а також з людським голосом. Це композиції малої (мініатюри), середньої (програмні п'єси) і великої форми, переважно циклічної – концерти, сюїти, сонати, варіації. Ш. Рак завдяки своїй унікальній техніці гри на гітарі, оригінальній композиторській та виконавській творчості належить до провідних митців сучасної європейської музичної культури. І все ж творчість композитора ще маловідома українським виконавцям і слухачам, а отже, потребує подальшого виконавського обігу та наукового вивчення, що й визначає перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел

- Бенч, О. (2019, 30 березня). *Видатний чеський музикант: Степан Рак*. Facebook. <https://www.facebook.com/olga.bench.9/posts/2009483926024597>.
- Іванніков, Т. (2018). *Гітарне мистецтво ХХ століття як феномен творчості* [Монографія]. Д. Зволейко.
- Мушинка, М. (2010). Всесвітньо відомий гітарист Степан Рак і його біологічна мати Василина Сливка. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки*, 15, 162-176.
- Рокосовская, Д. (2015а). Вдохновение в астрологии. Интервью со Ш. Раком (Ч. 2). *Королева Гитара*. <http://queenguitar.by/content/vdohnovenie-v-astrologii-chast-3/>.

- Рокосовская, Д. (2015b). Ни разу в Беларуси... Интервью со Ш. Раком (Ч. 1). *Королева Гитара*. <http://queenguitar.by/content/ni-razu-v-belarusi-chast-1/>.
- Рокосовская, Д. (2015c). Экстраординарность и концерт для овец. Интервью со Ш. Раком (Ч. 2). *Королева Гитара*. <http://queenguitar.by/content/ekstraordinarnost-i-koncert-dlya-ovec-chast-2/>.
- Стрижиборода, П. (2018). *Матеріали інтерв'ю зі Штепаном Раком*. Рукопис.
- Стрижиборода, П. (2019a). Засади програмності у гітарній творчості Штепана Рака. В Л. Горіна (Ред.), *Актуальні проблеми народно-інструментального виконавства в Україні: історія і сучасність* (с. 103-108). Волинські береги.
- Стрижиборода, П. (2019b). Програмна ідентифікація у гітарній творчості Штепана Рака (на прикладі сюїти «Хвала чаю»). В А. Душний, & Б. Пиц (Ред.), *Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ–ХХІ століть*, Матеріали та тези 13 Міжнародної науково-практичної конференції (с. 120-123). Посвіт.
- Стрижиборода, П. (2019c). Творчість Штепана Рака в контексті розвитку гітарного мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ ст. В А. Душний (Ред.), *Музичне мистецтво ХХІ століття: історія, теорія, практика* (Вип. 5, с. 436-444). Посвіт.
- Štěpán Rak / Stepan Rak (Official site). (n.d.). <http://www.stepanrak.cz/>.
- Štěpán Rak official-projects. (n.d.). *Facebook*. https://www.facebook.com/%C5%A0%C4%9Bp%C3%A1n-Rak-official-projects-151067735094480/?ref=page_internal/.
- Štěpán Rak. (n.d.). *Wikipedia*. https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0%C4%9Bp%C3%A1n_Rak.

References

- Bench, O. (2019, March 30). Vydadni cheskyi muzykant: Stepan Rak [Outstanding Czech musician: Stepan Rak]. *Facebook*. <https://www.facebook.com/olga.bench.9/posts/2009483926024597> [in Ukrainian].
- Ivannikov, T. (2018). *Hitarne mystetstvo XX stolittia yak fenomen tvorchosti [Guitar art of the 20th century as a phenomenon of creativity]* [Monograph]. D. Zvoleiko [in Ukrainian].
- Mushynka, M. (2010). Vsesvitno vidomyi hitaryst Stepan Rak i yoho biolohichna maty Vasylyna Slyvka [World-famous guitarist Stepan Rak and his biological mother Vasylyna Slyvka]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu „Ostrozka akademiia“*. Serii: *Istorychni nauky*, 15, 162-176 [in Ukrainian].
- Rokosovskaia, D. (2015a). Vdokhnovenie v astrologii. Interviu so Sh. Rakom [Inspiration in astrology. Interview with Sh. Rak] (Pt. 2). *Koroleva Gitara*. <http://queenguitar.by/content/vdohnovenie-v-astrologii-chast-3/> [in Russian].
- Rokosovskaia, D. (2015b). Ni razu v Belarusi... Interviu so Sh. Rakom [Not once in Belarus... Interview with Sh. Rak] (Pt. 1). *Koroleva Gitara*. <http://queenguitar.by/content/ni-razu-v-belarusi-chast-1/> [in Russian].
- Rokosovskaia, D. (2015c). Ekstraordinarnost i koncert dlia ovets. Interviu so Sh. Rakom [Extraordinary and a concert for the sheep. Interview with Sh. Rak] (Pt. 2). *Koroleva Gitara*. <http://queenguitar.by/content/ekstraordinarnost-i-koncert-dlya-ovec-chast-2/> [in Russian].
- Stryzhyboroda, P. (2018). *Materialy intervui zi Shtepanom Rakom [Interview with Stepan Rak]*. Rukopys [in Ukrainian].
- Stryzhyboroda, P. (2019a). Zasady prohramnosti u hitarnii tvorchosti Shtepana Raka [Principles of software in the guitar work of Stepan Rak]. In L. Horina (Ed.), *Aktualni problemy narodno-instrumentalnoho vykonavstva v Ukraini: istoriia i suchasnist [Actual problems of folk instrumental performance in Ukraine: history and modernity]* (pp. 103-108). Volynski oberehy [in Ukrainian].
- Stryzhyboroda, P. (2019b). Prohramna identyfikatsiia u hitarnii tvorchosti Shtepana Raka (na prykladi siuity “Khvala chaiu”) [Identity programme in the guitar work of Stepan Rak (on the example of the suite “Praise of tea”)]. In A. Dushnyi, & B. Pyts (Eds.), *Narodno-instrumentalne mystetstvo na zlami ХХ–ХХІ stolit [Folk-instrumental art at the turn of the 20th - 21st centuries]*, Proceedings and Abstracts of the 13th International Scientific and Practical Conference (pp. 120-123). Posvit [in Ukrainian].
- Stryzhyboroda, P. (2019c). Tvorchist Shtepana Raka v konteksti rozvytku hitarnoho mystetstva druhoi polovyny ХХ – pochatku ХХІ st. [Work of Stepan Rak in the context of the development of guitar art in the second half of the 20th – early 21st century]. In A. Dushnyi (Ed.), *Muzychne mystetstvo ХХІ stolittia: istoriia, teoriia, praktyka [Musical art of the ХХІ century: history, theory, practice]* (Issue 5, pp. 436-444). Posvit [in Ukrainian].
- Štěpán Rak / Stepan Rak (Official site). (n.d.). <http://www.stepanrak.cz/> [in Czech].
- Štěpán Rak official-projects. (n.d.). *Facebook*. https://www.facebook.com/%C5%A0%C4%9Bp%C3%A1n-Rak-official-projects-151067735094480/?ref=page_internal/ [in Czech].
- Štěpán Rak. (n.d.). *Wikipedia*. https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0%C4%9Bp%C3%A1n_Rak [in Czech].

Стаття надійшла до редакції: 18.05.2020

**ГИТАРНОЕ ТВОРЧЕСТВО
ШТЕПАНА РАКА:
ЖАНРОВО-СТИЛЕВОЙ
И ОБРАЗНО-ТЕМАТИЧЕСКИЙ
АСПЕКТЫ**

Стрижиборода Петр Владимирович
*Аспирант,
Прикарпатский национальный университет
имени Василя Стефаника,
Ивано-Франковск, Украина*

Цель статьи – осмыслить достижения чешского гитариста украинского происхождения Ш. Рака в композиторском творчестве для гитары сквозь призму жанровой специфики, стилистики, образной тематики и исполнительских форм; выявить фольклорные основы формирования его композиторского творчества; рассмотреть особенности воплощения принципов академического гитарного исполнительства в сольных и ансамблевых произведениях Ш. Рака. Методологию исследования составляют исторический, источниковедческий, искусствоведческий методы, которые позволили провести жанрово-стилевого анализ гитарного творчества композитора и исполнителя Ш. Рака и его дифференциацию, а также рассмотреть композиторское творчество Ш. Рака первоочередно с позиций типологии программных модусов. Научную новизну исследования определяет введение в научный обиход украинского музыковедения общего жанрово-стилевого анализа авторских композиций Ш. Рака для соло гитары и ансамблей с участием гитары, а также классификация программных образно-тематических направлений его творчества. Выводы. Выяснено жанрово-стилевые характеристики гитарных произведений композитора в соответствии с основными модусами (разновидностями) программности – звукоподражательным, фольклорным, жанровым, парафрастическим, психологически-эмоциональным, мемориальным, изобразительным, литературным, религиозно-сакральным и др. Упорядочен жанровый и образно-тематический спектр гитарного творчества Ш. Рака, который охватывает сольные и ансамблевые композиции – пьесы и миниатюры, большие циклические формы (концерты, сюиты, сонаты, вариации), литературно-музыкальные композиции, произведения учебно-дидактического направления. Доказано, что по стилю творчество композитора представляет синтезирование основ неофольклорного и неоромантического направления.

Ключевые слова: Штепан Рак; гитарное искусство; композиторское творчество для гитары; жанрово-стилевая характеристика; образно-тематический спектр; программные модусы

**GUITAR ART OF STEPAN RAK:
GENRE AND STYLE, IMAGE
AND THEME ASPECTS**

Petro Stryzhyboroda
*PhD student,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

The purpose of the article is to comprehend the achievements of the Ukrainian origin Czech guitarist S. Rak in compositional guitar work through the genre specificity, stylistics, symbolic themes and performance forms; to reveal the folklore based principles of the artist's compositional pieces; to consider the peculiarities of the embodiment of the principles of academic guitar performance in the solo and ensemble works of S. Rak. The research methodology consists of historical, source, art studies methods, which allowed to conduct genre and style analysis of S. Rak's guitar work and its differentiation, as well as to consider the S. Rak's composition art primarily from the standpoint of programme modes typology. The scientific novelty of the research is determined by the introduction into the scientific use of Ukrainian musicology of a general genre and style analysis of S. Rak's authorial compositions for solo guitar and ensembles with guitar, as well as classification of image and thematic areas of his work. Conclusions. The genre and style characteristics of the composer's guitar works are clarified following the main programme modes (varieties) – sound imitation, folklore, genre, paraphrastic, psychological and moody, memorial, visual, literary, religious-sacred, etc. The genre and thematic spectrum of S. Rak's guitar works is organized, which includes solo and ensemble compositions – plays and miniatures, large cyclic forms (concerts, suites, sonatas, variations), literary and musical pieces, educational and didactic works. It is proved that style of artist's work incorporates neo-folk and neo-romantic principles' synthesis.

Keywords: Stepan Rak; guitar art; composition guitar art; genre and style characteristics; image and theme spectrum; programme modes